

ПОД- СЕКЦІЯ 2. Теоретические и методологические основы.

Кузьмич А. С.

аспірантка кафедри української преси
Львівського національного університету імені Івана Франка

УДК 007 : 304 : 001

ДО ПИТАННЯ ДЕФІНІЦІЇ ПУБЛІЦИСТИЧНОСТІ АВТОРСЬКИХ ТЕКСТІВ

Розглядається явище публіцистичності в авторських текстах поетичного й прозового спрямування, аналізуються основоположні визначення публіцистичності українських учених, подано авторську дефініцію цього поняття.

Ключові слова: публіцистика, публіцистичність, авторський текст, творча комунікація.

Постановка проблеми. Доволі не новітнє для сучасного українського соціокомунікативного дискурсу явище, коли до публіцистичних творів удаються письменники. Чимало сучасних літераторів публікують свої виступи у пресі (приміром, О. Забужко, О. Пахльовська, Т. Прохасько та чимало інших). Проте публіцистичність авторських текстів в українській науці потребує новітнього осмислення, адже не тільки публіцистичні статті характеризуються загальною промовистістю. Поетичні й прозові художні тексти також можуть мати публіцистичний характер, часом куди гостріший, аніж класичні публіцистичні твори.

Стан дослідження. З огляду на розвиток теорії публіцистики зауважимо, що в радянській школі журналістики публіцистичність була виокремлена такими ученими, як Д. Прилюк, І. Валько, Г. Солганик. Також термін «публіцистичність» тлумачили такі українські науковці, як В. Здоровега, І. Михайлин, Н. Сопельник, О. Косюк. Основні вияви публіцистичності у своїх дослідженнях вивчали В. Шкляр, В. Різун, Н. Шаповаленко, В. Галич, О. Галич, В. Садівничий.

Виклад основних положень. Порівняно перше тлумачення публіцистичності знаходимо у Словнику української мови за редакцією І. Білодіда (1977 р.), де зазначається, що публіцистичність – властивість за значенням «публіцистичний». Коли публіцистика – це певний вид творчості, то існує й поняття публіцистичності, яке означає певну манеру письма, стильові особливості [1, с. 383]. У сьогочасних довідкових виданнях поняття публіцистичності розглядається як властивість за значенням публіцистичний, зокрема міститься у Великому тлумачному словнику сучасної української мови [2, с. 1003]. Як бачимо, публіцистичність знаходиться у вербальному та смисловому взаємозв'язку із публіцистикою, умовно споріднена з її межами. За енциклопедичним значенням публіцистичність прикріплена до певної манери письма, стилю викладу матеріалу. Закономірно, що спільнокореневість обумовлює приналежність обох слів не тільки до однієї мовленнєвої структури, а й суміжного смислового значення.

Проте пошуковий орієнтир нашого дослідження становить наукова позиція

одного із засновників українського журналістикознавства, водночас зачинателя львівської школи журналістики В. Здоровеги, який науково обґрунтовує творчу взаємодію публіцистичності й художності, зазначаючи, що “ще одна особливість публіцистичного методу – своєрідне поєднання раціонального й емоційного, сплав поняття та образу. Публіцист належить до типу мислителя, який мислить розумно, за логікою, але має постійну тенденцію за словами бачити реальні враження. Цим публіцистика зближується з художньою літературою, є її органічною, хоч і своєрідною, частиною” [3, с. 223]. Підтримуємо думку званого українського вченого, позаяк нам імпонує його поєднання у публіцистичності раціонального й емоційного.

Натомість Н. Шаповаленко активно обґрунтовує закономірність поєднання художності й публіцистичності, зазначаючи, що форми синтезу ідейно-публіцистичного та образно-художнього начал значною мірою залежать від літературного роду. Саме ліричне переживання, епічна оповідь і драматична колізія є ґрунтом для створення додаткового, крім художнього, комунікативного поля – публіцистичного [4, с. 11]. Саме публіцистичність відповідає за виникнення комунікативного аспекту твору. І формується творча комунікація за допомогою художніх елементів.

Тому вважаємо обґрунтованим з'ясування терміна публіцистичності крізь генерувальну призму найперше публіцистики, а також комунікації й творчості.

З огляду на розвиток теорії публіцистики зауважимо, що в радянській школі журналістики публіцистичність була виокремлена такими ученими, як Д. Прилюк, І. Валько, Г. Солганик. Також термін “публіцистичність” тлумачили такі українські науковці, як В. Здоровега, І. Михайлин, Н. Сопельник, О. Косюк. Основні вияви публіцистичності у своїх дослідженнях вивчали В. Шкляр, В. Різун, Н. Шаповаленко, В. Галич, О. Галич, В. Садівничий.

На думку Д. Прилюка, публіцистичність – виражальна якість і спосіб відображення; це складніший, місткіший спосіб відображення дійсності, бо, порівняно з конкретним повідомленням чи діловим коментуванням, дає читачеві додаткове знання – авторське розуміння відображуваних подій та фактів, що втілюється в різномасштабних зіставленнях та асоціаціях і наснажене емоційно [5, с. 183].

Художній, науковий і політичний компоненти публіцистичності виділяє І. Валько, зазначаючи, що публіцистичність – це поєднання художності, злободенності, політичності. Безумовно, ці якості взаємоневіддільні. Але коли є два основні критерії оцінки будь-якого твору – ідейно-тематична спрямованість і художність, то для публіцистики головне значення має політична злободенність і науковість [6, с. 12]. На думку дослідника, у публіцистиці домінують саме політичність і науковість. Художність публіцистичного твору, незважаючи на тісну взаємодію в тексті усіх означених складових, має другорядне значення.

Найбільш обґрунтоване визначення публіцистичності належить В. Здоровезі. На думку вченого, публіцистичність – певні тенденції, елементи, ознаки публіцистики, стильові особливості, властиві, насамперед, іншим потокам журналістської інформації, деяким видам наукових праць, творам художньої літератури, іншим видам мистецтва, охоплюючи зокрема й образотворче мистецтво (плакат, карикатура), музику (гімн, ода) [3, с. 224].

Отже, публіцистичність – окрема тенденційна ознака публіцистики, притаманна не тільки певним видам інформаційних текстів, а й художнім творам. Дослідник не окреслює чіткі межі функціонування публіцистичності, а навпаки – максимально розширює їх, обґрунтовуючи проникнення публіцистичності чи не в усі види людської діяльності, пов'язаної з творчістю.

На думку В. Здоровеги, “будь-який виступ, звернений до широкої аудиторії, тією чи іншою мірою виконує публіцистичні функції, стає публіцистичний” [3, с. 224], отже, основоположним критерієм публіцистичності є аудиторія, соціум. У результаті можемо говорити про публіцистичність як феномен соціального комунікування, оскільки публіцистичність реалізовується за допомогою певного кола реципієнтів.

У цьому контексті влучною є думка Н. Шаповаленко, яка вважає, що публіцистичність надає твору широкий і глибокий соціальний резонанс, оскільки спрямована на людину в контексті її соціальних реалізацій як представника соціальної групи, як утілення соціальної ролі [4, с. 6]. Векторність публіцистичності сягає меж людини як учасника соціуму, позаяк унаслідок спричинення резонансності привертає увагу широкої аудиторії.

Як зауважує В. Різун, “публіцистичне – це відображене соціально значуще для громади, народу, суспільства, це те, що відповідає громадським інтересам, важливе для громадської думки, відповідає суспільним потребам” [7, с. 118–119]. Публіцистичність слугує відображенням того, що є соціально важливим, становить інтерес соціуму. Отож, публіцистичність є ефективним інструментом у сфері соціальної комунікації, де саме людина як представник соціуму виконує ключову роль, адже відображає саме те, що для неї має першорядне значення.

На думку О. Косяк, публіцистичність – це наскрізний інтеркурс, який наділяє інші дискурси і тексти аспектом суспільної важливості та актуальності [8]. Учена розглядає публіцистичність як внутріскладову будь-якого комунікативного об'єкта, зауважує на властивості публіцистичності робити текст цікавим й актуальним. Виявом публіцистичності тексту є його злободенність.

Водночас дослідниця чітко розмежовує публіцистику й публіцистичність, обґрунтовуючи ширший спектр функціонування публіцистичності. “Об'єкт публіцистичного – мистецтво, наука, релігія тощо, себто – усі існуючі дискурси/сфери культури. Об'єкт публіцистики – виключно так звані медіадискурси: газети, радіо, телебачення, Інтернет. А от предмет дослідження у публіцистичності та публіцистики один – аспект оперативного, соціального та фактичного” [8]. Публіцистичність надає твору соціальної значущості, фактологічного навантаження. Оскільки реалізується публіцистичність через медіадискурси, то, відповідно, набуває комунікативної функції.

О. Косяк стверджує, що явища стають публіцистичними тоді, коли у них проникає журналістика із властивими їй критичними функціями та робить дійсними образні мистецькі факти, а “голим науковим” фактам додає морального та етичного обрамлення. Філософсько узагальнивши, публіцистичність – це дискурс (інтеркурс), а публіцистика – текст [8]. Публіцистичність, з уваги на це, не тільки посідає у системі соціальних комунікацій чільне місце, а є соціокомунікативним феноменом.

Публіцистичність надає твору художнього забарвлення, формує його образно-смыслову систему, емоційне сприйняття. На думку В. Садівничого, навіть у

поезії публіцистичність виявляється з притаманною їй образністю й експресивністю, “вірші, які вирізняються публіцистичним звучанням, характеризуються глибокою ідейністю з емоційною схвильованістю, у них паралельно з образним відображенням дійсності літератор оперує науково-філософськими поняттями, і саме філософські роздуми гармонізують гостру публіцистичність поезії” [9, с. 11].

Публіцистичність, тісно пов’язана з художністю, слугує відображальним інструментом у тексті тих важливих проблем, на яких наголошує публіцист. На думку В. Різуна, “повноцінною публіцистикою є журналістські твори, в яких вербалізовано соціально значущі теми, гостро й полемічно аналізуються факти дійсності” [7, с. 118–119]. Через публіцистичність у авторському тексті окреслюються соціально важливі події та явища, відтворюється процес вирішення суспільно актуальних питань. Публіцистичний текст виникає на основі суспільної проблеми, він є відтворенням певних соціально значущих питань. Публіцистичний текст характеризується адресністю значній аудиторії, яка формується в інформаційно-комунікаційному процесі.

Висновок. Публіцистичність твору здійснюється через відображення у ньому соціально значущих явищ і подій та формування суспільної думки щодо окреслених проблем.

На нашу думку, публіцистичність – це сукупність соціокомунікативних ознак авторського тексту (зокрема поезії, публіцистики, художньої літератури), опублікованого у контексті відображення соціально значущих подій та явищ, яка надає творові актуальності й емоційності, спонукає соціум до суспільної активності.

1. Словник української мови : у 11 томах / за ред. І. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1997. – Т. 8. – С. 383.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : Перун, 2003. – 1440 с.
3. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник. – 2-ге вид., перероб. і допов. / В. Й. Здоровега. – Львів : ПАІС, 2004. – 268 с.
4. Шаповаленко Н. М. Форми синтезу ідейно-публіцистичного та образно-художнього начал у творах Івана Багряного : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук / Н. М. Шаповаленко. – К., 2007.
5. Прилюк Д. М. Теорія і практика журналістської творчості. Методологічні проблеми / Д. М. Прилюк. – К., 1973. – 271 с.
6. Валько И. В. Публицистика и развитие социалистического образа жизни / И. В. Валько. – К. : Вища школа, изд-во при КГУ, 1980. – 142 с.
7. Різун В. Теорія масової комунікації : підручник / В. Різун. – К. : Просвіта, 2008. – 260 с.
8. Косяк О. Публіцистика й публіцистичність як дискурс та інтердискурс у царинах культури і масової комунікації / О. Косяк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mht!http://kulturolog.org.ua
9. Садівничий В. О. Публіцистично-художня діяльність Миколи Данька в контексті національного інформаційного простору 60–80-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук із соціальних комунікацій / В. О. Садівничий. – К., 2008. – 20 с.